

Розділ II

СТОРИНКИ ВІЙСЬКОВОЇ ІСТОРІЇ

УДК 336.226.211(470) “1914/1918”

С. В. Орлик

кандидат економічних наук, доцент, докторант,
кафедра етнології та краєзнавства,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(м. Київ, Україна), svitlana.orlik@gmail.com

“СУХИЙ ЗАКОН” У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ НА ТЕРЕНАХ ГАЛИЧИНИ І БУКОВИНИ В ПЕРІОД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті розглянуто проблеми поширення вимог Указу російського імператора Миколи II від 22 серпня 1914 р. “Про продовження заборони продажу спирту, вина і алкогольних виробів для місцевого споживання в Імперії до закінчення війни” на окупованих російськими військами територіях Західної України під час Першої світової війни. Досліджено особливості нормативно-правового забезпечення процесу запровадження заборони виробництва та продажу спирту, алкогольних напоїв на окупованих територіях Галичини і Буковини. Розглянуто проблемні питання, які виникли під час здійснення контролю за дотриманням “сухого закону”. Визначено роль Управління фінансовими справами при військовому генерал-губернаторі Галичини у здійсненні контролю за дотриманням вимог окупаційної влади у сфері обігу алкогольних напоїв та пива. Звернуто увагу, що заборона виробництва і продажу алкогольних напоїв призводила до розорення перспективних платників податків, зруйнування алкогольної та броварської промисловості регіону, що спричинило масове тіньове винокуріння. Висвітлено факти зловживання службовим становищем представників місцевого повітового начальства. Доведено, що заходи російської окупаційної влади щодо заборони виробництва і продажу алкогольних напоїв на території Галичини і Буковини не досягли бажаного результату, а лише призвели до значних втрат бюджету у вигляді не сплачених акцизів.

Ключові слова: Галичина, Буковина, Перша світова війна, “сухий закон”, Російська імперія, алкогольні напої.

S. V. Orlyk

Ph.D. in Economy, Associate Professor,
Doctoral Candidate, Department of Ethnology and Local History,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Kyiv, Ukraine), svitlana.orlik@gmail.com

THE “PROHIBITION LAW” IN THE SYSTEM OF FINANCIAL POLICY OF THE RUSSIAN OCCUPYING AUTHORITIES IN THE TERRITORIES OF GALICIA AND BUKOVINA DURING THE WORLD WAR FIRST

Abstract

The article discloses the spread of requirements of the Decree of the Russian Emperor Nicholas II on August 22, 1914 “On the extension of the prohibition to sell alcohol, wine and alcoholic beverages for local consumption in the Empire before the end of the war” on the occupied territories of western Ukraine by the Russian troops during World War II. The special aspects of the regulatory process ensuring implementation of the prohibition of production and sale of alcohol and alcoholic beverages in the occupied territories of Galicia and Bukovina were studied. The problematic issues that arose during the verification of compliance with the “prohibition law” were considered. The role of Financial Affairs at the Military Governor-General of Galicia in monitoring the compliance with the prohibition of the occupying authorities in the sphere of alcoholic beverages and beer was determined. It was noted that the prohibition of the production and sale of alcoholic beverages stimulated the ruin of potential taxpayers, the destruction of alcohol and brewery industry of the region that led to massive shadow distillation. The facts of malpractice of county representatives of the local authorities were highlighted. It was proved that actions made by the Russian occupying authorities to prohibit the production and sale of alcoholic beverages in Galicia and Bukovina did not achieve the desired results, and only led to significant budget losses in the form of unpaid excise taxes.

Keywords: *Galicia, Bukovina, the First World War, “prohibition law”, the Russian Empire, alcoholic beverages.*

Питання впровадження “сухого закону” в Російській імперії ще напередодні вступу її у Велику війну стало гостро і безкомпромісно. За результатами своїх поїздок по деяких великоросійських губерніях протягом 1913 р., Микола II побачив “картини народної немочі”, яка значною мірою була наслідком “нетверезого життя”. Вже 30 січня у 1914 р. цар написав рескрипт міністру фінансів із завданням переглянути фінансову політику та

спрямувати її “до вишукування державних доходів, що добуваються з невичерпних джерел національного багатства і від народної продуктивної праці...”¹. Мова йшла про один мільярд рублів втрат бюджету, які неминуче матиме імперія у результаті запровадження заборони виробництва і продажу алкогольних напоїв. Такий стан речей спонукав фінансове міністерство до активних дій у пошуку нових резервів для покриття “бюджетної дірки” та проведення податкових реформ. По суті, як зазначав сучасник того періоду І. Михайлов, у імперського фінансового відомства не було відповідного плану, але був заготовлений “... ряд проектів податкових реформ, які залишилося привести у виконання”². Одним з таких проектів був закон “Про прибутковий податок”, який цар підписав 4 квітня 1916 р, а вступити у дію він мав з 1 січня 1917 р. Ув’язавшись у війну, нічого не залишалось, як підвищити ставки старих податків та запровадити нові військові податки і збори та «включити станок» для друку інфляційних рублів. Так чи інакше, питання впровадження “сухого закону” бумерангом вдарило по фінансах Російської імперії. Разом із жандармським управліннями саме фінансові органи були уповноважені здійснювати контроль за дотриманням норм цього закону як на території своєї імперії, так і в областях Австро-Угорської імперії окупованих російськими військами у період Першої світової війни.

Метою нашої статті є розглянути механізми та способи контролю за виробництвом і продажем спирту, алкогольних напоїв та пива на захоплених територіях Галичини і Буковини.

Проблеми оподаткування виробництва й торгівлі алкоголем в українських губерніях Російської імперії розглядалися в працях учених XIX — початку XX ст., зокрема монографіях Миколи Терського³ та Михайла Фрідмана⁴. В історіографії міжвоєнної доби певні аспекти цього питання висвітлювалися в працях Михайла Слабченка⁵. Проте фактично до початку III-го тисячоліття, тобто до 2000-х років, дана проблема залишалася поза увагою учених. Саме в цей час з’являються праці Володимира Гончарука⁶,

---

¹ Михайлов И. А. Государственные доходы и расходы России во время войны. Факты и цифры // Война и экономическая жизнь: очерки и материалы для характеристики народного и государственного хозяйства в связи с войной. — Петроград: типография “Правда”, 1917. — Вып. 5/7. — С. 13.

² Там же. — С. 15.

³ Терский Н. С. Питейные сборы и акцизная система в России. Исторический очерк и настоящее положение. — СПб.: Типография В. Киршбаума, 1890. — 252 с.

⁴ Фридман М. И. Винная монополия в России. — М.: Общество купцов и промышленников России, 2005. — 558 с.

⁵ Слабченко М. Є. Матеріали до економічно-соціальної історії України XIX ст. — Т. 1. — Одеса: Державне видавництво, 1925. — 318 с.

⁶ Гончарук В. Я. Правове регулювання виробництва і обігу спиртних напоїв у Російській імперії в кінці XVIII — на початку XX ст. — Харків: НУВС, 2002. — 234 с.

Віктора Жвалюка⁷, Василя Орлика⁸ та Валентини Шандри⁹. Водночас усі ці праці стосуються проблем оподаткування виробництва й торгівлі алкоголем в Наддніпрянській Україні в довоєнний період, а особливості реалізації імперської політики в цій сфері в роки Першої світової війни ще не отримали належного висвітлення. Питання впровадження “сухого закону” на окупованих російськими військами територіях Галичини і Буковини розглядалися побіжно в контексті розгляду інших тем у працях І. Барана¹⁰, О. Олієвського¹¹.

Значною проблемою для російської окупаційної влади було встановлення контролю за виробництвом та продажем алкогольних напоїв та спирту на захоплених територіях Галичини і Буковини. На західноукраїнських землях виробництво цієї продукції було доволі поширеним видом підприємницької діяльності, який забезпечував значні податкові надходження до Австро-Угорської казни. У цьому питанні російська окупаційна влада вирішила поширити своє законодавство на окуповані території. Як відомо, в Російській імперії було заборонено продаж алкогольних напоїв по всій її території на невизначений термін періоду війни, відповідно до Указу імператора від 22 серпня 1914 р. “Про продовження заборони продажу спирту, вина і алкогольних виробів для місцевого споживання в імперії до закінчення війни”¹².

Ще до появи спеціальних розпоряджень з даного питання, які б стосувалися саме окупованих російськими військами територій Галичини, окупа-

---

⁷ Жвалюк В. Р. Податкові органи Російської імперії в Україні у другій половині XIX — на початку XX ст.: Організаційно-правові засади діяльності. — К.: Атіка, 2001. — 176 с.

⁸ Орлик В. Питні збори в українських губерніях Російської імперії у першій чверті XIX ст. // Проблеми історії України XIX — початку XX ст. — Київ, 2005. — Вип. 8. — С. 175–187; Орлик В. М., Орлик С. В. Акцизи в українських губерніях Російської імперії в дореформений період // Вісник податкової служби України. — 2007. — № 45. — С. 61–63.

⁹ Шандра В. С. Генерал-губернаторства в Україні: XIX — початок XX століття. — К.: НАН України, Ін-т історії України, 2005. — 427 с.

¹⁰ Баран І. В. Вплив бойових дій на становище міст і сіл Східної Галичини на початку Першої світової війни // Вісн. нац. ун-ту «Львів. політехніка». — 2009. — № 652. — С. 46–55.

¹¹ Олієвський О. Про деякі аспекти фронтового побуту російської армії під час “Великої війни” (1914–1918 рр.) // Питання німецької історії. — Дніпропетровськ, 2015. — С. 9–16.

¹² О продлении воспрещения продажи спирта, вина и вино-водочных изделий для местного потребления в Империи до окончания военного времени: Указ императора Николая II от 22 августа 1914 г. // Собрание узаконений и распоряжений правительства, издаваемое при Правительствующем сенате. — 1914. — Отд. 1. — № 248 (5 сентября). — ст. №2348. — С. 3458.

ційна адміністрація, керуючись загальноімперським законодавством, застосувала до власників фірми “Мусялович і Янек” у м. Львові непомірний штраф у розмірі 3330 корон* за продаж у магазині всього двох пляшок коньяку. Цей факт збурих підприємницьке середовище, тому військовий губернатор, полковник С. Шереметьєв (займав цю посаду до середини вересня 1914 р.) віддав усне розпорядження начальнику місцевої поліції “штрафувати винних у продажу міцних напоїв грошовим штрафом від 100 до 2000 корон”¹³. Пізніше, 17 вересня 1914 р., військовий генерал-губернатор Галичини, генерал-лейтенант, граф Г. Бобринський підписав “обов’язкову постанову” про “заборону в усіх населених пунктах Галичини продаж міцних напоїв, за виключенням пива, в розносному та розпивочному вигляді без дозволу поліцейської влади. У м. Львові заборонено також і продаж пива”¹⁴. Цією ж постановою передбачалося, що за порушення встановленої заборони могла застосовуватися адміністративна відповідальність у вигляді ув’язнення в тюрмі строком на три місяці або сплати штрафу до трьох тисяч рублів. Уповноваженими за здійснення цих стягнень було призначено губернаторів та львівського градоначальника. Оскільки в “обов’язковій постанові” було зазначено, що розмір штрафу встановлювався до 3-х тис. руб., то залежно від міри порушення застосовувався і розмір штрафу. З метою запобігання можливих порушень у сфері продажу алкогольних напоїв було вирішено опечатати всі винні льохи при готелях і ресторанах, а також комори при економічних товариствах офіцерів¹⁵.

Оскільки у вищезазначеній “обов’язковій постанові” у м. Львові заборонялася не тільки торгівля міцними алкогольними напоями, а й торгівля пивом, то львівські виробники цього продукту були приречені на розорення. У зв’язку з цим до військового генерал-губернатора зверталось керівництво “Львівського акціонерного товариства броварів” з проханням, щоб їм дозволили продаж пива у м. Львові, хоча б у ресторанах та трактирах. Одночасно у цьому листі (від 3 жовтня 1914 р.) повідомлялося, що товариство броварів припинило виробництво нового пива, але на час заборони у своїх льохах мали 45 000 гектолітрів пива, вартістю біля 2-х млн корон. Зверталася увага на те, що у разі не задоволення цього клопотання, львівські броварі будуть змушені утилізувати значні залишки пива, що нанесе значних збитків і призведе до розорення броварської промисловості у місті. Перевезти ж залишки пива в інші міста Галичини, у яких дозволено продаж пива —

---

* **Корона** — австрійська грошова одиниця, в 1914 р. відповідала вартості 0,3 російського рубля (30 копійок).

¹³ Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДАК України), ф. 361, оп. 1, спр. 123, арк. 10.

¹⁴ Там само, арк. 1.

¹⁵ Там само, арк. 59.

Броди, Тернопіль, Злочів та ін. було неможливо, через складну епідемічну ситуацію та гігієнічні умови перевезення швидкопсувного продукту на великі відстані¹⁶. Навіть той факт, що заборона продажу пива призведе до ненадходження у бюджет Російської імперії сотні тисяч рублів акцизних податків, не переконало військового генерал-губернатора Галичини Г. Бобринського у доцільності задоволення клопотання львівських броварів¹⁷.

Під час другого вторгнення російських військ у Галичину і Буковину було видано оновлену “обов’язкову постанову”, датовану 23 жовтня 1916 р.¹⁸, щодо заборони продажу в усіх населених пунктах спирту, вина, горілчаных виробів та інших міцних напоїв з тією різницею, що пиво також було включено до цього переліку. “Сухі порядки”, запроваджені російською владою для свого війська і для місцевого населення захоплених територій, змушували бажаючих випити знаходити заміники алкоголю та сурогати, наприклад, одеколон. Проблема дефіциту одеколону зумовила видання додаткової “обов’язкової постанови” (квітень 1917 р.) про заборону продажу одеколону без спеціальних дозволів на право цієї покупки. Зазначені дозволи видавалися військовими комендантами міст та етапів, начальниками повітів та начальниками міської поліції¹⁹. Відповідальність за недотримання вимог зазначених постанов залишалася незмінною.

Раптове припинення виробництва спирту та алкогольних напоїв на винокурнях захоплених територій виявилось не простим завданням для окупаційної влади. Це було пов’язано з тим, що більшість виробників міцних напоїв вирощували сировину для її виробництва самостійно або здійснювали гуртові закупи у значних обсягах і станом на місяць окупації (вересень) необхідний врожай картоплі було зібрано і заготовлено. Припинення виробництва алкогольної продукції призвело б до знищення сировини. Лише у Східній Галичині рахувалося біля 700 винокурних заводів для переробки на яких засаджено картоплею 34 тис. гектарів угідь²⁰. Тому до військового генерал-губернатора посипалися масові звернення торговців, власників алкогольних складів та виробників алкогольних напоїв та пива з проханням дозволити виробництво і продаж алкогольної продукції за спеціальними дозволами²¹. Деякі виробники у своїх листах погоджувалися піддатися на суворий контроль з боку місцевого начальства, аби тільки дозволили їм переробити залишки сировини у готову продукцію (спирт), при цьому вони зобов’язувалися спирт не продавати, а лише зберігати у запечатаному

¹⁶ Там само, арк. 19–20 зв.

¹⁷ Там само, арк. 16–16 зв.

¹⁸ Там само, спр. 1127, арк. 7.

¹⁹ Там само, арк. 34.

²⁰ Там само, спр. 40, арк. 4.

²¹ Там само, спр. 123, арк. 4, 12, 19, 26, 27, 30, 31, 33, 37, 41, 52.

вигляді або вивезти за кордон²². Мали місце і колективні клопотання від сільськогосподарських товариств. Так, у серпні 1914 р. до окупаційної влади звертався голова Галицького сільськогосподарського товариства у Львові, директор Союзу землевласників О. Домбський, який від імені та за дорученням власників маєтків, де знаходилися винокурні, та керуючих цими заводами “покірно просив ...дозволити привести до руху винокурні заводи зимою 1914/15 року” і гарантував “забезпечити законний облік і збереження ними виробленого спирту для подальшого продажу виключно монопольним установам або для вивозу за кордон”²³.

Зазвичай подібні звернення залишалися військовим генерал-губернатором без задоволення. Але деякі винятки із правил, зокрема щодо надання дозволів із виробництва спирту без права продажу до кінця війни, мали місце. Так, графам Семинському та Л. Пенінському* у вересні 1915 р. російською владою було дозволено розпочати виробництво спирту на їхніх винокурених заводах, які знаходилися у селах Городкові, Сороки, Гримайлові та Іванівці, але за умови, що до кінця війни та без особливих дозволів спирт продаватися не буде²⁴.

Незважаючи на суворі заборони, зупинити виробництво спирту в Галичині було важко. Алкогольні напої потрапляли навіть на передові позиції російських військ. В окупаційної російської влади не було достатньої кількості наглядачів і контролерів для здійснення тотального контролю за винокурінням, а місцеві начальники і поліція не могли охопити значні території під свій нагляд. У доповідній записці департаменту поліції від 20 листопада 1914 р. до міністра фінансів Російської імперії повідомлялося, що “люди, які приїжджають до Києва зі Львова говорять, що в Галичині серед російських солдат горілка доволі поширена і що встежити за її проникненням в армію неможливо; серед населення горілка знаходиться в обігу, на думку галицьких старожилів, навіть в більшій кількості, ніж то було до війни”, а “особливо у Львові (де випадки появи горілки серед солдат найбільш часті), діє таємне винокуріння в самих широких розмірах”²⁵. Звичайно, у цій справі, на думку поліцейських, важливу роль відіграло єврейське населення, яке мало “улюблену справу варить горілку” і з її допомогою “тримати населення в кабалі”. Саме євреї налагодили діяльність по створенню спеціальних заводів

---

²² Там само, арк. 30, 54, 55.

²³ Там само, арк. 2.

* Граф Лев Пенінський — член Австрійської Державної Ради, начальник Галичини при австро-угорській владі.

²⁴ Там само, арк. 8, 9, 12, 62.

²⁵ Там само, арк. 44 зв.

по переробці та очищенню денатурату і політури* у відносно чистий спирт²⁶. У м. Станіславі 4 квітня 1915 р. спіймали місцевого жителя Мойшу Штайнгурта, який продавав горілку російським солдатам за ціною шість рублів за пляшку²⁷. З метою посилення контролю та підвищення жорсткої відповідальності із ставки головнокомандуючого арміями Південно-Західного фронту була надіслана телеграма з вказівками самого верховного головнокомандуючого великого князя Миколи Миколайовича “віддавати під польовий суд за законами військового часу, не обмежуючись ні кількістю, ні суспільним статусом євреїв викритих у споюванні військ спиртними напоями” із застосуванням до них найбільш тяжких мір відповідальності²⁸. У свою чергу, з метою викорінення проблеми незаконного виробництва та продажу спиртних напоїв, департамент поліції пропонував міністру фінансів Російської імперії вжити на окупованих територіях ряд заходів: посилити відповідальність за винокуріння та продаж алкогольних напоїв; взяти під контроль всі приватні винокурні заводи, направивши на них спеціалістів акцизного департаменту; для технічних потреб використовувати не місцевий спирт, а ввезений з Росії; заборонити, під страхом військового суду, ввезення спирту з території Австрії; встановити видачу винагороди місцевому населенню за надання необхідної інформації про факти порушення встановленого російською владою порядку у цій сфері; в окремих частинах окупованих територій, де не було розміщено російських військ легалізувати продаж алкогольних напоїв на розлив, для місцевого населення, але виключно з казенних лавок²⁹.

У січні 1915 р. помічник начальника тимчасового жандармського управління воєнного генерал-губернаторства в Галичині по Тернопільській губернії під грифом “таємно” повідомляв своє керівництво про те, що за його відомостями, в Галичині працює багато винокурних заводів, особливо в Гусятинському повіті, де під виглядом варіння картоплі для годівлі худоби вироблявся чистий спирт. Таке виробництво здійснювалося тільки вночі. Готова продукція розливалася у пляшки, обмотувалися ганчірками і складалися у порожні бочки від керосину. У подальшому зазначені бочки під виглядом керосину направлялися на терени Російської імперії або в глибину Галичини, аж до передових позицій російських військ³⁰.

---

* **Політура** — спиртовий лак, що за об'ємом містить 10–20% плівкоутворювальної речовини.

²⁶ Там само.

²⁷ Там само, ф. 365, оп. 1, спр. 186, арк. 3.

²⁸ Там само, ф. 361, оп. 1, спр. 123, арк. 14, 15.

²⁹ Там само, арк. 44.

³⁰ Там само, ф. 365, оп. 1, спр. 30, арк. 41.

Жандармське управління військового генерал-губернаторства Галичини виявило гуральні в с. Коцюбинчики та м. Копичинці Гусятинського повіту, де здійснювалося нелегальне виробництво спирту. Поліції було відомо, що на винокурному заводі у м. Копичинцях три рази на тиждень викурювали спирт і вивозили його в глиб території Галичини і в прикордонні українські губернії Російської імперії³¹. У перших числах січня 1916 р. [на новорічні свята. — *Авт.*] із заводу с. Коцюбинчики “було вивезено 16 возів горілки, з яких 12 повезли до Львова і далі, до розміщення російських військ, а 4 вози направлені в Росію через різні” прикордонні пункти³². У доповідній записці жандармського управління зазначалося, що з цього заводу горілка продається відкрито (за ціною 1 гульден за літер, а при покупці більше 50 літрів то завод відпускає продукцію у свої залізні бочки) і за всім цим стоїть безпосередньо Начальник Гусятинського повіту Карсторф. Саме він підозрювався поліцією у «зловживаннях по службі і заступництві ... винокуріння майже на всіх заводах повіту»³³. За даними поліції саме він змушував відпускати затриманих поліцією правопорушників з возами горілки, мотивуючи що це денатурований спирт, та ще й змушував окремих власників гуралень, за їхніми свідченнями, розпочинати виробництво спирту, обіцяючи їм свою протекцію і сприяння, давав розпорядження на розпечатування і розпродаж складів з горілкою, які були опечатані військовою владою³⁴.

Для розкриття цих зловживань Тернопільський Губернатор розпорядився здійснити раптові ревізії гуралень Гусятинського повіту і виїхав туди із цілим штатом чиновників губернського управління і акцизного відомства. На думку поліції, про цю ревізію був попереджений Начальник повіту Карсторф і більшість гуралень припинили свою діяльність. Лише декілька заводів було спіймано на місці злочину тасмного винокуріння, в т. ч. і гуральня графа Казибродського в с. Коцюбинчики. У результаті цього рейду було затримано 13 осіб єврейської національності та графа Казибродського. Викритих у винокурінні було піддано тюремному ув'язненню строком на три місяці без права заміни відповідальності на сплату штрафу. Що стосується Начальника Гусятинського повіту, то Губернатор “погрожував йому судом, а потім вирішив залишити його на місці з останнім попередженням”³⁵.

Подібні перевірки проводилися окружними фінансовими інспекторами на підвідомчих їм територіях і часто вони були результативними. Так, у винному погребі, покинутого власниками у м. Радауци Радауцького повіту Чернівецької губернії знайшли 500 відер білого вина; на винокурному заводі

---

³¹ Там само, арк. 145.

³² Там само, арк. 100.

³³ Там само, арк. 103.

³⁴ Там само, арк. 100, 127.

³⁵ Там само, арк. 103 зв.

у с. Рудка, знайшли 8000 відер спирту³⁶. Популярним серед місцевого населення ставало і таємне самогонваріння. У с. Красне Скалатського повіту Тернопільської губернії у місцевого жителя Дмитра Мишки виявлено таємне куріння горілки, про що складено протокол дізнання³⁷.

На початку 1917 року з Подільської губернії та територію Галичини почали завозитися солодові та безалкогольні напої (плодово-ягідні, медові винні напої, сидр та квас), які мали значний попит серед споживачів. Місцеві виробники пива, що припинили свої виробництва, відповідно до заборони, дізнавшись, що таке ввезення було дозволено Начальником постачання армій Південно-Західного фронту та Обласним комісаром Тимчасового уряду Галичини і Буковини, почали масово звертатися до Обласного комісара Тимчасового уряду Галичини і Буковини та Окружних фінансових управлінь з клопотаннями про надання їм дозволів на виробництво солодових та безалкогольних напоїв. У своїх листах броварі обіцяли дотримуватися технології безалкогольного виробництва своїх напоїв: орендатор броварні в с. Гримайлів Скалатського повіту Ізідор Готесман у своєму листі зобов'язувався “виробляти пиво того ж сорту, яке вироблялося в Подільській губернії”; Іосиф Шаферель на своїх заводах у с. Залужу обіцяв дотримуватися рецептури безалкогольного напою “цей напій буде містити тільки воду, ячмінний солод і дріжджі”, а оптові представники об'єднання “Солодовий напій або пиво” брали на себе відповідальність платити подвійні штрафи, якщо буде виявлено, що їхні роздрібні торговці будуть продавати пиво з градусами більшими ніж 1½; садовод і пасічник Фома Фондарис разом з інженерами-хіміками Маріаном Пташеком й Іосифом Грушкевичем обіцяли розширений асортимент безалкогольних напоїв на основі екологічно чистих продуктів і води, які будуть корисні і військовим, і місцевим жителям Коломиї та ін.³⁸ Під час надання дозволів Управління фінансовими справами остерігалися, що під виглядом цих напоїв могли продаватися і спиртні напої та різні сурогати³⁹. У своїх листах до окружних фінансових інспекторів Управління фінансовими справами наголошувало про посилення контролю за виробниками і продавцями цієї продукції за такими критеріями: 1) заклади повинні мати відповідні дозволи місцевої владної адміністрації, 2) виробництво напоїв повинне здійснюватися під наглядом окружного фінансового управління, 3) напої повинні містити алкоголю менше 1½%, 4) для здійснення замірів на місці виробництва чи торгівлі окружним інспекторам необхідно мати при собі спиртометри з усім необхідним приладдям⁴⁰. Управління

³⁶ Там само, ф. 377, оп. 1, спр. 64, арк. 17.

³⁷ Там само, арк. 105–107.

³⁸ Там само, спр. 60, арк. 20, 22, 27–27, 13–13 зв.

³⁹ Там само, арк. 3.

⁴⁰ Там само, арк. 10, 14.

фінансовими справами мало проблему з контролем за виробниками, особливо тих, які знаходилися у віддалених від повітів селах. В окремих таких випадках у дозволах було відмовлено. Але були такі випадки, коли самі виробники брали на себе зобов'язання відшкодувати власним коштом витрати “контрольного фінансового чиновника при своєму пивоварному заводі”⁴¹, аби тільки отримати омріяні дозволи. Таке прохання було задоволено, вирішено, що “заводчик, який своєю заявою виявив бажання вносити необхідну на утримання контролера суму в дохід казни”, мав платити її в казначейство⁴².

Таким чином, російська влада терміновим примусовим способом запроваджувала “сухий закон” на окупованих територіях Галичини і Буковини. Російська окупаційна влада побоювалася, що місцеве населення споїть російські війська, і це відобразиться на їхній боєздатності. Іншого способу навести лад у дисципліні російських військ, ніж повна заборона виробництва і продажу алкогольних напоїв як на території самої Російської імперії, так і “в областях Австро-Угорщини зайнятих по праву війни”, військові начальники не мали. Навіть втрати бюджету від несплати акцизних податків зі спирту та алкогольних напоїв не стали перепоною для російської влади для пошуку іншого способу вирішення цієї проблеми.

Відомо, що алкоголь вживали також австрійські і німецькі солдати — “горілку возять за військами у Галиції євреї і продають австрійським і німецьким солдатам...”⁴³. Проте уряд Німеччини та Австро-Угорської імперії не вирішував цю проблему настільки радикально.

REFERENCES

1. Baran, I. V. (2009). Vplyv boiovykh dii na stanovyshe mist i sil Skhidnoi Halychyny na pochatku Pershoi svitovoi viiny. *Visnik Nats. Un-tu "Lviv. Politekhnik"*, 652, 46–55. [in Ukrainian].
2. Fridman, M. I. (2005). *Vinnaya monopoliya v Rossii*. Moscow: Obschestvo kuptsov i promyshlennikov Rossii. [in Russian].
3. Honcharuk, V. Ya. (2002). *Pravove rehuliuвання vyrobnytstva i obihu spyrtnykh napoiv u Rosiiskii imperii v kintsi XVIII — na pochatku XX st.* Kharkiv: NUVS. [in Ukrainian].
4. Oliievskiy, O. (2015). Pro deiaki aspekty frontovoho pobutu rosiiskoi armii pid chas "Velykoi viiny" (1914–1918 rr.). *Pytannia nimetskoj istorii*, 9–16. [in Ukrainian].

---

⁴¹ Там само, арк. 23.

⁴² Там само, арк. 24.

⁴³ *Олієвський О.* Вказ. праця. — С. 15.

5. Orlyk, V. (2005). Pytni zbory v ukrainskykh huberniiakh Rosiiskoi imperii u pershii chverti XIX st. *Problemi istorii Ukraini XIX — počatku XX st.*, (8), 175–187. [in Ukrainian].
6. Orlyk, V. M., & Orlyk, S. V. (2007). Aktsyzy v ukrainskykh huberniiakh Rosiiskoi imperii v doreformenyi period. *Visnyk podatkovoi sluzhby Ukrainy*, 45, 61–63. [in Ukrainian].
7. Shandra, V. S. (2005). *General-hubernatorstva v Ukraini: XIX — pochatok XX stolittia*. Kyiv: NAN Ukrainy, In-t istorii Ukrainy. [in Ukrainian].
8. Slabchenko, M. Ye. (1925). *Materiialy do ekonomichno-sotsiialnoi istorii Ukrainy XIX st.* (Vol. 1). Odesa: Derzhavne vydavnytstvo. [in Ukrainian].
9. Terskiy, N. S. (1890). *Piteynnye sbory i aktsiznaya sistema v Rossii. Istoricheskiy ocherk i nastoyaschee polozhenie*. SPb.: Tipografiya V. Kirshbauma. [in Russian].
10. Zhvaliuk, V. R. (2001). *Podatkovi orhany Rosiiskoi imperii v Ukraini u druhii polovyni XIX — na pochatku XX st.: Orhanizatsiino-pravovi zasady diialnosti*. Kyiv: Atika. [in Ukrainian].